

7. *Sikorskij I. A. Darovitost' i talantlivost' v svete objektivnogo issledovanija po dannym psihofiziologicheskikh korreljativov / Prof. I. A. Sikorskij. – K. : Tip. S. V. Kul'zhenko, 1912. – 30 s.*
8. *Sikorskij I. A. Dusha i mozg velikih ljudej – Gambetty, Turgeneva i Gel'mgol'ca / Prof. I. A. Sikorskij // Voprosy nervno-psihicheskoy mediciny. – 1900. – T. 5. – S. 1-12.*

Maziar O. V. PSYCHOPHYSIOLOGICAL FACTORS OF GIFTEDNESS IN THE WORKS OF I.A SIKORSKY. The problem of endowments in beginning XX of century is considered in connection with psychophysiological factors of development of the person. In I.O. Sikorsky's this question proves importance of a role of a heredity, including the mental. Thus education is sometimes the promoting factor sometimes resisting to deployment of natural abilities. Thereby it comes nearer to idea irreducibility endowments to psychophysiological features and their understanding as inclinations. At the same time I.O. Sikorsky attaches great value to an ethnopsychological element of development of the person which imposes essential restrictions on development of its endowments. Congenital psychophysiological material should be developed under the influence of favorable socio-cultural conditions, temperament traits of a gifted person should be transformed into characterological qualities. Therefore physiological and psychophysiological factors are the basis for the establishment of a gifted person. I.O. Sikorsky did not share the widespread opinion at that time that the talent certainly is compensatory in nature and is a manifestation of unilateralism of the mental development of a man. He defends the idea that the gifted personality must be developed comprehensively. So one way of the giftedness development are changes in psychophysiological and physiological level of functioning.

Keywords: structure of the personality, talent, a heredity, ability, the inclinations, temperament, character.

Отримано 2.02.2015

УДК 159.947.5

Макаренко Стефанія Стефанівна

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ВПЛИВУ МОТИВАЦІЇ НА НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ

Макаренко С. С. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ВПЛИВУ МОТИВАЦІЇ НА НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ. У статті розглянуто психологічні особливості впливу мотивації на навчально-професійну діяльність студентів. Визначено вплив особистісно-мотиваційної сфери студентів на засвоєння ними навчального матеріалу. Представлено аналіз останніх досліджень і публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців з питань мотивації діяльності людини. Теоретично доведено, що методичні основи дослідження психологічних проблем впливу мотивації на навчально-професійну діяльність студентів побудовані на розумінні навчальної мотивації, як різновид мотивації, включеної в діяльність навчання. Як і будь-який інший вид, вона визначається, самою освітньою системою, освітньою установою, де здійснюється навчальна діяльність; організацією освітнього процесу; суб'єктними особливостями людей які навчаються (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, рівень домагань, самооцінка, взаємодія з іншими студентами тощо); суб'єктними особливостями педагога й насамперед системою його відносин до студента до справи та специфікою навчального предмета. Підтверджено гіпотезу про те що на процес засвоєння студен-

тами навчального матеріалу мають вплив два головні фактори – зовнішні та внутрішні. Зовнішні фактори – це складність навчального матеріалу, умови навчальної діяльності та ін. До внутрішніх факторів відносять мотивацію, ступінь адаптації до умов навчальної діяльності, інтелектуальну активність. Окреслено перспективи подальших психологічних досліджень орієнтованих на вивчення динамічних аспектів мотивації навчально-професійної діяльності студентів

Ключові слова: мотив, мотивація, мотивація навчання, особистісно-мотиваційна сфера, навчальна діяльність.

Макаренко С. С. МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ ВЛИЯНИЯ МОТИВАЦИИ НА УЧЕБНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТУДЕНТОВ.

В статье рассмотрены психологические особенности влияния мотивации на учебно-профессиональную деятельность студентов. Определено влияние личностно-мотивационной сферы студентов на усвоение ими учебного материала. Представлен анализ последних исследований и публикаций отечественных и зарубежных ученых по вопросам мотивации деятельности человека. Теоретически доказано, что методические основы исследования психологических проблем влияния мотивации на учебно-профессиональную деятельность студентов построены на понимании учебной мотивации, как разновидность мотивации, включенной в деятельность учебы. Как и любой другой вид, она определяется, самой образовательной системой, образовательным учреждением, где осуществляется учебная деятельность; организацией образовательного процесса; субъектными особенностями людей которые учатся (возраст, пол, интеллектуальное развитие, способности, уровень домогательств, самооценка, взаимодействие с другими студентами); субъектными особенностями педагога и в первую очередь системой его отношений к студенту к делу и субъектными особенностями педагога и в первую очередь системой его отношений к студенту к делу и спецификой учебного предмета. Подтверждена гипотеза о том что на процесс усвоения студентами учебного материала имеют влияние два главных фактора - внешние и внутренние. Внешние факторы - это сложность учебного материала, условия учебной деятельности и др. К внутренним факторам относят мотивацию, степень адаптации к условиям учебной деятельности, интеллектуальную активность. Очерчены перспективы дальнейших психологических исследований ориентированных на изучение динамических аспектов мотивации учебно-профессиональной деятельности студентов.

Ключевые слова: мотив, мотивация, мотивация учебы, личностно-мотивационная сфера, учебная деятельность.

Постановка проблеми. Проблема вивчення мотивації учбової діяльності стала класичною для психології. Актуальність вирішення проблеми дослідження даної теми можна пояснити тим, що особистісно-мотиваційна сфера студента впливає на конкретні показники ефективності його учбової діяльності. Зміна соціальної і освітньої ситуації в країні актуалізувала необхідність пошуку ефективних шляхів для вирішення проблеми підготовки успішних і конкурентоздатних фахівців, що загострилася, в умовах фінансово-економічної кризи. Сучасному суспільству потрібні освічені, креативні, ініціативні особистості, що здатні до творчої діяльності і беруть на себе відповідальність за результати цієї діяльності.

У зв'язку з тим, що в освітньому процесі на перший план виходить унікальна цілісна особистість, що навчається, яка прагне максимально реалізувати свої можливості, проблема успішності її навчальної діяльності набуває сьогодні особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою нашого дослідження є ідеї таких науковців, як: Ананьєва Б.Г., Леонтовича А.Н., Ельконіна Т.Ф., Леонтьєва О.М., Якобсона І.М., Л. І. Бажовича, В.В. Давидова, Х. Хекхаузена, Ю. Друзя, Є.П. Ільїна, С.П. Рубінштейна. Серед зарубіжних дослідників, в першу чергу, варто зупинитися на працях з питань мотивації діяльності людини Є.Клайперда, І.Франкла, Д.Брунера, Д.Карнегі тощо.

У своїх роботах автори переважно аналізують категорії, що мають перетин із темою успіху (активність, воля, діяльність, особистість) та є необхідною його передумовою (С.Л. Рубінштейн, Д.М. Узнадзе, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, та ін.) У зарубіжній психології тема успіху розглядалась як психологами гуманістичного напрямку (К. Роджерс, А. Маслоу) і пов'язувалась ними з проблемою самореалізації і задоволення базових потреб, так і психологами-практиками (Р. Бендлер, Д. Грюндер та ін.), що бачать у ньому вміння людини володіти найрізноманітнішими психотехнологіями.

Спеціальні дослідження (М.І. Алексєєва, Т.А. Воробйова) показують, що мотиви, які були достатньо сильні, щоб залучити молоду людину до Вищого навчального закладу (ВНЗ), іноді виявляються надто слабкими для забезпечення його успішної адаптації до вузівських умов діяльності і оптимального професійного самовизначення особистості. Разом з тим, особливості формування і розвитку суспільно і професійно значущих мотивів самовизначення особистості в умовах ВНЗ поки ще не були предметом спеціального дослідження[1]. Складність розкриття даної проблеми була викликана тим, що істинний зміст професійної праці прихований від студентів до початку їх самостійної діяльності після закінчення ВУЗу.

Мотивація навчальної діяльності відображає ставлення особистості до дійсності, її ціннісних орієнтацій і уявлення про життєве покликання свого місця в житті і суспільстві. Разом з тим, деформовані переконання та інтереси студентів, спрямування їх соціальної активності і особисте ставлення до визначеної професії реалізується у визначенні конкретних шляхів досягнення соціального і професійного статусу.

На сьогодні основними мотивами вступу у ВНЗ є: бажання перебувати з студентською молоддю, велике суспільне значення професії й широка сфера її застосування, відповідність професії, інтересам і схильностям й її творчі можливості. Хоча є розходження в значимості мотивів у дівчат й юнаків. Дівчата частіше відзначають більшу значимість професії, широку сферу її застосування, можливість працювати у великих містах і наукових центрах, мати гарну матеріальну забезпеченість професії. Частіше відзначають, що обрана професія відповідає інтересам і схильностям. Посилаються й на сімейні традиції.

Соціальні умови життя істотно впливають на мотиви вступу студентів у ВНЗ. Втрата колишніх цінностей й орієнтирів у житті, тяжке становище системи освіти привели до формування нових мотивів при вступу у ВНЗ.

Дослідження проведені вітчизняними психологами показали, що провідними навчальними мотивами у студентів є – "професійні" й "особистого престижу", менш значимі "прагматичні" (одержати диплом про вищу освіту), а

також "пізнавальні" (А. Н. Печніков, Г. А. Мухіна). Хоча, на різних курсах роль домінуючих мотивів змінюється. На першому курсі провідний мотив – "професійний", на другому – "особистого престижу", на третьому й четвертому курсах – обидва цих мотиви, на четвертому – ще й "прагматичний". На успішність навчання більшою мірою впливають "професійний" й "пізнавальний" мотиви. "Прагматичні" мотиви в основному характерні для студентів з низьким рівнем навчальної діяльності[2].

У студентів з високими показниками у навчанні спостерігається – "професійний", "пізнавальний" й "загальносоціальний" мотиви виражені більш, ніж у середньовстигаючих, а "утилітарний" мотив в останніх виражений сильніше, ніж у перших. Характерно й те, що в успішно встигаючих студентів "пізнавальний" мотив посідає друге місце, а в студентів із середньою успішністю – третє [6].

Особливої уваги заслуговують дослідження Р.С. Вайсмана, який спостерігав динаміку зміни від першого до четвертого курсу мотивів творчого досягнення, "формально-академічного" досягнення й "потреби досягнення" у студентів майбутніх психологів. Під мотивом творчого досягнення автор розуміє прагнення до рішення будь-якого наукового або технічного завдання й до успіху в науковій діяльності. Мотив "формально-академічного" досягнення розуміється ним як мотивація на оцінку, гарну успішність; "потреба досягнення" означає яскраву виразність того й іншого мотиву.

Р.С. Вайсман виявив, що мотив творчого досягнення й потреба досягнення збільшуються від третього до четвертого курсів, а мотив "формально-академічного" досягнення знижується від другого третього курсів, що викликає інтерес у експериментальному дослідженні даної проблеми[4].

Мета статті – дослідити методичні основи психологічних проблем впливу мотивації на засвоєння студентами навчального матеріалу.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Методичні основи дослідження психологічних проблем впливу мотивації на навчально-професійну діяльність студентів побудовані на розумінні навчальної мотивації, як різновид мотивації, включеної в діяльність навчання. Як і будь-який інший вид, вона визначається, самою освітньою системою, освітньою установою, де здійснюється навчальна діяльність; організацією освітнього процесу; суб'єктними особливостями людей які навчаються (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, рівень домагань, самооцінка, взаємодія з іншими студентами тощо); суб'єктними особливостями педагога й насамперед системою його відносин до студента до справи та специфікою навчального предмета [5].

Для навчальної діяльності особливо важливі мотиви інтелектуально-пізнавального плану. Вони усвідомлюються, як жага знань, необхідність у їхньому присвоєнні, прагнення до розширення кругозору, поглибленню, систематизації знань.

Це саме та група мотивів, що співвідноситься зі специфічно людською пізнавальною діяльністю, його інтелектуальною потребою, що має позитивний емоційний тон і насичуваність. Дотримуючись таких мотивів, студент наполегливо й зацікавлено працює над навчальним матеріалом, точніше, над

рішенням навчального завдання, незважаючи на втому, час, інші збудники і відволікаючі фактори. На думку вчених, мотивація задає спрямованість, характер, здібності особистості, роблячи на них вирішальний вплив. Існують усвідомлені і реально діючі, зовнішні й внутрішні мотиви [6].

Мотиваційна сфера особистості – це складова компонента, від елементарного, соціально-детермінованого стану (допитливості, зацікавленості, спостережливості) до вищого рівня, в якому виявляється особистість в цілому. Положення психології про об'єктивну обумовленість мотивів людської діяльності, їх опосередкованість процесом відображення зовнішнього світу є основою для використання поняття "мотив" як головної характеристики особистості. Це положення знайшло своє відображення і в визначенні мотиву як єдності зовнішнього і внутрішнього спонукання активності людини, в якому проявляється система смислових формувань і моральних цінностей [9].

Перший вид мотивів Р.С. Вайсман називав "негативними". Під цими мотивами він розумів спонукання студента, викликані усвідомленням певних незручностей і неприємностей, які можуть виникнути в тому випадку, якщо він не буде вчитися: догани, погрози батьків і т.п. Власне кажучи, при такому мотиві – це навчання без усякого бажання, без інтересу й до одержання знань, і до відвідування навчального закладу. Тут мотивація здійснюється за принципом "із двох лих обирати менше". Мотив відвідування навчального закладу не пов'язаний з потребою одержання знань або з метою підвищити особистісний престиж. Цей мотив необхідності властивий деяким студентам, не може привести до успіхів у навчанні, і його здійснення вимагає насильства над собою, що при слабкому розвитку вольової сфери приводить до відсіювання цих студентів з навчального закладу.

Другий різновид мотивів навчальної діяльності, по П.М.Якобсону, теж пов'язаний із неосвітньою ситуацією, що має, однак, позитивний вплив на навчання. Впливи з боку суспільства формують в студента почуття боргу, що зобов'язує його одержати освіту, у тому числі й професійну, і стати повноцінним громадянином, корисним для країни, для суспільства. Така установка на навчання, якщо вона стійка й займає істотне місце в спрямованості особистості студента, робить навчання не просто потрібним, але й привабливим, дає сили для подолання труднощів, для прояву терпіння, посидючості, наполегливості. У цю ж групу мотивів П. М. Якобсон зараховує і ті, що пов'язані з вузькоособистісними інтересами. Процес навчання при цьому сприймається як шлях до особистого благополуччя, як засіб просування життєвими сходами. Наприклад у студента немає інтересу до навчання як такого, але є розуміння, що без знань в майбутньому не вдасться "просунутися", і тому додаються зусилля для оволодіння ними.

Третій вид мотивації, по П. М. Якобсону, пов'язаний із самим процесом навчальної діяльності. Спонукає вчитися, потреба в знаннях, допитливість, прагнення пізнавати нове. Учень одержує задоволення від росту своїх знань при освоєнні нового матеріалу; мотивація навчання зображає стійкі пізнавальні інтереси. Специфіка мотивації навчальної діяльності залежить, як відзначає П. М. Якобсон, від особистісних особливостей учнів: від потреби в

досягненні успіху або, навпаки, від лінії, пасивності, небажання робити зусилля над собою, стійкості до невдач (фрустрації) тощо.

Характерно, що фактор мотивації для успішного навчання виявився сильніше, фактору інтелекту. Успіхи в навчанні не виявили тісного й достовірного зв'язку з інтелектом студентів, у той час як за рівнем мотивації навчальної діяльності "сильні" й "слабкі" студенти показували різні результати. Перші мають потребу в освоєнні професії на високому рівні, орієнтовані на одержання міцних професійних знань і практичних навичок. Другі ж у структурі мотиву мають в основному зовнішні мотиватори: уникнути осуду, покарання за погане навчання, не втратити стипендії тощо[12].

Навчання у ВНЗ формує у студентів усвідомлення високої значимості мотиву навчання для успішного навчання і приводить до формування принципу мотиваційного забезпечення навчального процесу (О. С. Гребенюк). Важливість цього принципу впливає з того факту, що в процесі навчання у ВНЗ сила мотиву навчання й освоєння обраної спеціальності знижується, що неодноразово відзначалося в дослідженнях. За даними А.М. Всилькова й С. С. Іванова, отриманим при опитуваннях курсантів військово-медичної академії, причинами цього є: незадовільні перспективи роботи й служби, недоліки в організації навчального процесу, побуту й дозвіллі, недоліки виховної роботи в вузі[15].

Важливим фактором успішного навчання у ВНЗ являється характер учбової мотивації, її енергетичний рівень та структура. Деякі автори прямолінійно ділять мотивацію учбової діяльності на недостатню і позитивну, відносячи до останньої пізнавальні, професійні і навіть моральні мотиви. У такій інтерпретації відслідковується прямолінійний і майже однозначний зв'язок позитивної мотивації із успішністю навчання. При більш диференційованому аналізі мотивів навчальної діяльності виділяють спрямованість на отримання знань, на отримання професії, на отримання диплома. Існує прямий кореляційний зв'язок між спрямованістю на отримання знань і успішністю навчання. Два інші види спрямованості не знаходять такого зв'язку. Студенти, спрямовані на отримання знань, характеризуються високою регулярністю навчальної діяльності, цілеспрямованістю, сильною волею і т.д.

Дослідження проведені О.С. Гребенюком показують, що ті, хто спрямований на отримання професії, часто проявляють вибірковість, ділячи дисципліни на «потрібні» і «непотрібні» для їх професійного становлення, що може відбиватися на академічній успішності. Установка на отримання диплома робить студента ще менш розбірливим при виборі засобів на шляху до його отримання – нерегулярні заняття, «штурм», шпаргалки та інше.

В останніх дослідженнях вітчизняних психологів були виявлені істотні відмінності в мотивації навчальної діяльності студентів, що навчаються на комерційних відділеннях порівняно з «бюджетниками». У студентів першої групи самооцінка приблизно на 10% вища, ніж у другої; сильніше виражене прагнення до досягнень в бізнесі (18,5% проти 10%); вище оцінюється значення доброї освіти та професійної підготовки (40% проти 30,5%); більше уваги приділяється вільному володінню іноземними мовами (37% проти

22%). Розрізняється і внутрішня структура мотивації отримання вищої освіти у «комерційних» та «бюджетних» студентів. Для других більш значимі мотиви «отримати диплом», «оволодіти професією», «вести наукові дослідження», «пожити студентським життям», а для перших – «досягнути матеріального благополуччя», «вільно володіти іноземними мовами», «стати освіченою людиною», «отримання можливості навчання за кордоном», «досягнути поваги в колі знайомих», «продовжити сімейну традицію»[4].

Отже, успішність навчання «комерційних» студентів істотно нижча, ніж студентів – «бюджетників», особливо в престижних Вузах, де високий конкурс забезпечує відбір найкраще підготовлених абітурієнтів.

Таким чином, можна припустити, що навчальна мотивація – визначається, самою освітньою системою, освітньою установою, де здійснюється навчальна діяльність; організацією освітнього процесу; суб'єктними особливостями людей які навчаються; суб'єктними особливостями науково-педагогічного працівника й насамперед системою його відносин до студента, до справи й специфікою навчального предмета.

Проведені дослідження загальних понять на процес засвоєння студентами навчального матеріалу дозволили виявити вплив двох головних факторів – зовнішніх та внутрішніх. Зовнішні фактори – це складність навчального матеріалу, умови навчальної діяльності та ін. До внутрішніх факторів слід віднести мотивацію, ступінь адаптації до умов навчальної діяльності, інтелектуальну активність та інше.

Існує багато визначень терміну „засвоєння”. Зокрема, зазначається, що процес засвоєння знань можна розглядати як зв'язок нових елементів (нової інформації) з вже набутими „вузлами” мережі знань (С.А. Ізюмова). Багато дослідників схиляються до думки, що засвоєння є однією з форм пізнавальної діяльності. Згідно з С.Л.Рубінштейном, засвоєння виступає центральною ланкою процесу навчання.

С.Л. Рубінштейн, Н.А. Менчинська, Д.Н. Богоявленський пов'язують засвоєння знань з психологічними особливостями суб'єкта навчальної діяльності: емоційною сферою, пам'яттю, увагою, мисленнєвими та вольовими процесами, працездатністю та втомленістю. Згідно точки зору Г.П.Єрмоленко, процес засвоєння має дві сторони: процесуальну та результативну. Процесуальна сторона вбирає в себе пізнавальні процеси та стани суб'єкта пізнавальної діяльності, а результативна – використання засвоєного матеріалу для розв'язання теоретичних та практичних завдань. Як зазначають деякі дослідники, індивідуальний темп засвоєння нових знань пов'язаний із рівнем розвитку пам'яті, вербальним та соціальним інтелектом, високим рівнем аналітичності при класифікації об'єктів, високим рівнем метапам'яті, умінням використовувати продуктивні стратегії розв'язання завдань (С.А. Ізюмова).

Щодо етапів засвоєння, то С.Л. Рубінштейн зазначав, що слід виділяти: безпосереднє сприймання матеріалу; його мисленнєве опрацювання, осмислення; запам'ятовування та зберігання; використання знань в практичній діяльності.

Б.П.Бархаєв відзначає, що традиційно у процес засвоєння знань включають сприймання, осмислення, закріплення знань та їх використання в діяльності.

На думку І.Д.Пасічника, засвоєння знань включає: сприймання та розуміння навчального матеріалу; запам'ятовування; відтворення та застосування набутих знань на практиці.

Д.С.Карпенко, О.М.Карпенко, О.М. Шліхунова зазначають, що процес засвоєння знань має три послідовних етапи: засвоєння знань на рівні уявлення, на 12 рівні упізнавання та на рівні відтворення. Кожний з цих етапів є окремою фазою навчання; всі вони характеризуються певними вимогами до системи елементів навчання та до організації навчального процесу [8].

О.А.Виходцева, спираючись на точку зору С.Л.Рубінштейна, пропонує виділяти наступні етапи засвоєння: сприймання матеріалу; його розуміння; запам'ятовування; зберігання; актуалізацію (відтворення та використання в діяльності).

Всі ці етапи тісно взаємопов'язані. При сприйманні матеріалу необхідним є: одночасно його осмислення (сміслове сприймання); розуміння матеріалу позитивно впливає на його запам'ятовування та актуалізацію; використання в діяльності та постійне переосмислення сприяють кращому зберіганню.

Кожен етап має свою специфіку, на кожному з них студенти зустрічаються з певними труднощами. Наприклад, на етапі розуміння матеріалу може виникнути смисловий бар'єр, подолати який допомагають пояснення викладача або автора тексту. На етапах запам'ятовування, відтворення та використання набутих знань на практиці можуть виникнути смисловий, логічний та мовленнєвий бар'єри. Наприклад, коли матеріал механічно запам'ятовується, при розв'язанні навчальних завдань студент не може використати свої знання через їх формальність, малодинамічність. Тому, найбільш продуктивним запам'ятовуванням є осмислене запам'ятовування головного змісту матеріалу. Засвоєння навчального тексту – один з аспектів навчально-професійної діяльності студентів. На цей процес впливають логіко-сміслова структура та інформативна насиченість текстового повідомлення, питома вага наочності та прикладів, рівень знань студентів та їх уміння ефективно працювати з текстом. При засвоєнні навчального тексту слід враховувати, наскільки важливою для студентів є тема, чи є у нього зацікавленість у даному матеріалі, наскільки вдалою є внутрішня організація визначень та прикладів та інше. Найбільш повно засвоюється та інформація, яку представлено в поєднанні друкованого тексту та наочності.

Як зазначають спеціалісти з психології читання, засвоєння тексту слід вважати задовільним, якщо воно дорівнює 70 % викладеної інформації. На засвоєння текстової інформації суттєво впливає рівень читацької культури студента. Безсистемне поверхове „знімання” інформації не дає пізнавально-розвивального ефекту; для глибокого засвоєння тексту необхідним є уміння структурувати та переструктурувати інформацію, здатність переосмислити нову інформацію на основі набутого досвіду.

Отже, осмислене читання є необхідною умовою ефективного опрацювання тексту та засвоєння знань. У вищому навчальному закладі значна кількість матеріалу дається студентами для самостійного опрацювання, тому самоосвітнє читання відіграє велику роль у формуванні професійної свідомості майбутнього фахівця (Н.В.Чепелева). Стимулюючи пізнавальну роботу студентів як в аудиторії, так і за її межами, викладач створює підґрунтя для дослідницької роботи студентів. Елемент дослідництва – важлива складова мотивації сторони засвоєння знань[11].

При сприйманні матеріалу необхідним є: одночасно його осмислення (сміслові сприймання); розуміння матеріалу позитивно впливає на його запам'ятовування та актуалізацію; використання в діяльності та постійне переосмислення сприяють кращому зберіганню.

Активність студентів у навчальній діяльності розглядається, згідно теорії поетапного формування, в двох аспектах: мотиваційному та операційному. Мотиваційна сторона активності визначається відношенням студента до дисциплін вивчення і до навчання взагалі, а операційна – володінням прийомами орієнтації в матеріалі, завдяки яким підбираються адекватні способи дії для розв'язку тих чи інших задач, і самого розв'язку.

Мотиваційна сторона активності (мотивація) утворює три класи мотивів: зовнішні (нагорода чи покарання); «змагальні» (успіх у змаганні з іншими або з собою); внутрішні (під впливом яких досягається стійкий інтерес до навчання). Залежно від рівня розвитку професійної спрямованості, всіх студентів можна згрупувати таким чином:

I тип – студенти з позитивною професійною спрямованістю, здібності яких відповідають вимогам обраною професії, що забезпечує поєднання провідних мотивів зі змістом професійної діяльності. Орієнтація у професійній сфері пов'язана з привабливістю змісту професії, її відповідністю здібностям.

II тип – студенти, котрі остаточно не визначились у своєму ставленні до професії. Їхній вибір не має чітко вираженої професійної мотивації через брак повної інформації про професію. Головна орієнтація в професійній сфері пов'язана з соціальними можливостями, що їх надає обрана професія, її широке застосування. Для таких студентів прийнятний компроміс між невизначеним, інколи негативним ставленням до професії та продовженням навчання у ВУЗІ з перспективою працювати за фахом.

III тип – студенти з негативним ставленням до професії. Мотивація їхнього вибору зумовлена, як правило, загальносоціальними цінностями вищої освіти, а також слабким уявленням про професію. За низького рівня професійної спрямованості провідний мотив виражає потребу не стільки в самій діяльності, скільки в різноманітних, пов'язаних з нею обставинах (відпустка, відносна свобода в розподілі робочого часу тощо) [10].

Таким чином, досягнення успіху включає не лише соціальні орієнтири і результативність, але і показники рівня самостійності, творчого потенціалу суб'єкта діяльності в процесі досягнення, отже, є інтеграційною характеристикою діяльності окремого суб'єкта і суспільства в цілому.

Серед психологічних проблеми мотивації навчання можна виділити чинники, які ймовірно можуть впливати на успішність навчання студентів:

1. Соціально-психологічні чинники: недостатня сформованість стилю навчальної діяльності, неповне використання усіх своїх можливостей.

2. Педагогічні чинники: нерівномірний характер навчального навантаження; недостатній зв'язок навчального матеріалу з майбутньою професією.

Отже, розвиток позитивних навчальних мотивів – невід'ємна складова процесу навчання і виховання студентів. Для ефективної практичної роботи в цьому напрямку потрібне ґрунтовне вивчення закономірностей розвитку навчальної мотивації студентів.

По-справжньому позитивно впливають на діяльність студентів внутрішні мотиви. Залежно від впливу, який мають внутрішні і зовнішні мотиви, психологи поділяють студентів на чотири групи: студенти з вираженою професійною і предметною мотивацією; з вираженою професійною, але слабкою предметною мотивацією; лише з предметною мотивацією; без предметної і професійної мотивації.

Серед наступних чинників успішності студента в навчально-професійній діяльності слід виділити: готовність до навчання у ВНЗ, певний рівень самоорганізації, здатність працювати самостійно, адекватна самооцінка ефективності навчання, позитивна мотивація навчання, виражена мотивація досягнення на противагу мотивації уникнення невдачі, спрямованість на отримання знань, а не на певну оцінку, виражена внутрішня мотивація, що спонукає до отримання професії з метою подальшої соціальної самореалізації.

Висновки. Таким чином, проведений нами аналіз методичних основ дослідження психологічних проблем впливу мотивації на навчально-професійну діяльність студентів до навчання у ВНЗ дозволяє стверджувати, що навчальна мотивація – різновид мотивації, включеної в діяльність навчання. Як і будь-який інший вид, вона визначається самою освітньою системою, освітньою установою, де здійснюється навчальна діяльність.

Теоретичні дослідження з вивчення психологічних проблем впливу мотивації на навчально-професійну діяльність успішних студентів можуть бути продовжені з використанням додаткових критеріїв успішності навчально-професійної діяльності, в якості якого можливе дослідження успішності професійної діяльності після закінчення ВНЗ, яку можна реалізувати в запланованому лонгітюдному дослідженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамчук Л.А. Формування активної пізнавальної діяльності студентів // Педагогіка і психологія. – 1997. – №3. – С. 122-125.
2. Балабанова Л.М. Психолого-педагогічні проблеми студентського віку // Психологія: 36. наук, праць. – К.: НПУ, 1999. – Вип. 4(7). – С. 169-170.
3. Буркова Л.В., Федорова Н.Ф. Зерна педагогічної інновації. – К.: Київська правда, 2001. – 120 с.
4. Князян М. Формування пізнавальної мотивації дослідницької діяльності студентів. // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – №1. – С. 173-181.

5. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
6. Лапкин М.М., Яковлева Н.В. Мотивация учебной деятельности и успешность обучения студентов вузов. // Психологический журнал. – 1996. – №4. С. 134-140.
7. Орлов Ю. М. Потребности в достижениях в учебной деятельности / В кн.: Потребности и мотивы учебной деятельности. – М., 1976. – С. 26-46.
8. Пакулина С.А. Методика диагностики мотивации достижения успеха студентов в вузе / С. А. Пакулина // Психология обучения: Дайджест российской и зарубежной прессы. – 2009. – № 1. – С. 102-115.
9. Токар Н.Ф. Динаміка мотивації в процесі професійної підготовки. // Педагогіка і психологія. – 1997. – №4. – С.151-154.
10. Чепелева Н.В. Психологія читання тексту студентами вузів. – К.: Либідь, 1990. – 96 с.
11. Чепелева Н.В. Розуміння та інтерпретація письмового повідомлення // Українська психологія: сучасний потенціал. Матеріали четвертих Костюківських читань. – К., 1996. – Т.ІІІ. – С.290-292.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. Avramchuk L. A. Formuvannya aktyvnoyi piznaval'noyi diyal'nosti studentiv // Pedagogika i psykholohiya. – 1997. – №3. – S. 122-125.
2. Balabanova L. M. Psykholoho-pedahohichni problemy student-s'koho viku // Psykholohiya: 36. nauk, prats'. – K.: NPU, 1999. – Vyp. 4(7). – S. 169-170.
3. Burkova L. V., Fedorova N.F. Zerna pedahohichnoyi innovatsiyi. – K.: Kyivska pravda, 2001. – 120 s.
4. Knyazyan M. Formuvannya piznaval'noyi motyvatsiyi doslidnyts'koyi diyal'nosti studentiv. // Pedagogika i psykholohiya profesiynoyi osvity. – 2003. – №1. – S. 173-181.
5. Kuz'mins'kyy A. I. Pedagogika vyshchoyi shkoly: Navch. posib. – K.: Znannya, 2005. – 486 s.
6. Lapkin M. M., Yakovleva N.V. Motyvatsyya uchebnoy deyatel'nosty y uspechnost' obucheniya studentov vuzov. // Psykholohychesky zhurnal. – 1996. – №4. – t. S. 134-140.
7. Orlov Yu. M. Potrebnosty v dostyazheniyakh v uchebnoy deyatel'nosty / V kn.: Potrebnosty y motyvy uchebnoy deyatel'nosty. – M., 1976. – S. 26-46.
8. Pakulyna S.A. Metodyka dyahnostyky motyvatsyy dostyazheniyya uspekha studentov v vuzе / S. A. Pakulyna // Psykholohyya obucheniya: Daydzhest rossyyskoy y zarubezhnoy pressy. – 2009. – № 1. – S. 102-115.
9. Tokar N. F. Dynamika motyvatsiyi v protsesi profesiynoyi pidhotovky. // Pedagogika i psykholohiya. – 1997. – №4. – S. 151-154.
10. Chepelyeva N. V. Psykholohiya chytannya tekstu studentamy vuziv. – K.: Lybid', 1990. – 96 s.
11. Chepelyeva N. V. Rozuminnya ta interpretatsiya pys'movoho povidomlennya // Ukrayins'ka psykholohiya: suchasnyy potentsial. Materily chetvertykh Kostyukivs'kykh chytan'. – K., 1996. – T.Sh. – S. 290-292.

Makarenko S. S. METHODOICAL BASES OF RESEARCH OF PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF INFLUENCE OF MOTIVATION ON EDUCATIONAL-PROFESSIONAL ACTIVITY OF STUDENTS. In the article the psychological features of influence of motivation are considered on educational-professional діяльність of students. Influence of personality-motivational sphere of students is certain on mastering by them educational material. The analysis of the last researches and publications of home and foreign

scientists is presented on questions motivation of activity of man. It is well-proven in theory, that methodical bases of research of psychological problems of influence of motivation on educational-professional діяльність of students are built on understanding of educational motivation, as a variety of the motivation plugged in activity of studies. As well as any other kind, she is determined, by the educational system, educational establishment, where educational activity comes true; by organization of educational process; that study (age, sex, intellectual development, capabilities, level of solicitations, self-appraisal, co-operating with other students and others like that) the subject features of people; by the subject features of teacher and first of all system of his attitudes toward a student to business and by the specific of educational object. A hypothesis is confirmed about that two main factors have an influence on the process of mastering of educational material students - external and internal. External factors are complication of educational material, condition of educational activity and other To the internal factors take motivation, degree of adaptation to the terms of educational activity, intellectual activity. The prospects of further psychological researches of the dynamic aspects of motivation of educational-professional activity of students oriented to the study are outlined

Keywords: reason, motivation, motivation of studies, personality-motivational sphere, educational activity.

Отримано 16.01.2015

УДК 159. 954

Медведева Надія Віталіївна

ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОГО СПРИЙМАННЯ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ Л. С. ВИГОТСЬКОГО

Медведева Н. В. ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОГО СПРИЙМАННЯ КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ Л. С. ВИГОТСЬКОГО. У статті аналізується проблема сприймання, зроблено спробу розглянути висунуту проблему в контексті дослідження процесів зовнішнього опосередкування діяльності, а саме процесів інтеріоризації та екстеріоризації щодо проблеми вивчення психологічних закономірностей творчого сприймання реальності, в межах культурно-історичної теорії розвитку вищих психічних функцій Л.С. Виготського. Основну увагу сфокусовано на проблемі художнього сприймання. Також детально розглянуто та проаналізовано ключові складові культурно-історичної парадигми Л. С. Виготського, яку ще називають соціально-когнітивної теорією. Показано, що окреслена роль культурного і соціального в розвитку та становленні особистості людини, широко застосовується як вітчизняними так і зарубіжними вченими у сучасних психологічних дослідженнях. Окрему увагу приділено аналізу трьох основних принципів розвитку особистості в межах зазначеної парадигми. Зауважено, що в основу своїх досліджень Л. С. Виготським покладено дві наступні гіпотези: гіпотезу про опосередкований характер психічних функцій людини і гіпотезу про походження внутрішніх розумових процесів. Ключовим висновком можна вважати, що концепція Л.С.Виготського зберігає потужний евристичний потенціал для сучасної психології, в тому числі і особливо для культурно-історичної психології.

Ключові слова: культурно-історична теорія розвитку Л.С. Виготського, художні образи, сприймання, творче сприймання, художнє сприймання, перцепція, творчість.

Медведева Н. В. ИЗУЧЕНИЕ ТВОРЧЕСКОГО ВОСПРИЯТИЯ В КОНТЕКСТЕ КОНЦЕПЦИИ Л. С. ВЫГОТСКОГО. В статье анализируется проблема восприятия, сделана попытка рассмотреть выдвинутую проблему в контексте исследования процессов внешнего опосредования деятельности, а именно процессов интериоризации и экстерио-